

אריה פּיכמן

חיי ופעלו

נכתב בידי אפרים פרידמן

אריה פֿיכמן נולד ב"ד תמוז תר"פ, 1.7.1920, בחוטין שבביסאראביה, לאמו צפורה בת אפרים פסח ולאביו צבי בן אליעזר פֿיכמן. סבו היה מטובי המשכילים ומטיפי חיבת־ציון בעירתו ליפּאָני, ואביו קיבל חינוך כללי ויהודי כאחד. בימי מלחמת־העולם, בגאות המהפכה הרוסית הגדולה, שפתחה אפקים רחבים וכבשה את לבות הנוער בכלל והנוער היהודי בפרט, נצטרף גם אביו זמן־מה לתנועה הקומו־ניסטית היהודית, אולם ברבות הימים התרחק ממנה. אהבת ציון וחיבת ארץ־ישראל ירש אריה מאמו. האם, בת למשפחת חסידי הרבי מבויאן, נאבקה עוד בצעירותה על זכותה ללמוד עברית. היא פעלה למען הקק"ל, היתה את חיי התנועה הציונית וחלמה על עליה לארץ. עם נשואיה, ביקשה להגשים את דבר עלייתה, למען יתחנכו ילדיה בארץ־ישראל. המשפחה הצעירה עמדה לעלות ב־1921, אך בעטים של המאורעות שפרצו בארץ באותה שנה נדחתה עלייתה, והיא השתקעה בצ'רנוביץ ובה הקימה את ביתה.

היה זה בית יהודי נאור, ששימש בית־ועד לאינטליגנציה הציונית. בארון הספרים שכנו, זה בצד זה, כתיבי מגדלי מו"ס ושלוס־עליכם, פרץ ולויק, דובנוב וגרץ, זיטלובסקי ואדלר. השפעה רבה נודעה לאם על אריה, מאז ימי ילדותו. אריה היה ילד רך, הווה ובעל־חלומות. מילדותו נמשך לאות המודפסת, ואת האלפבית למד מעל גבי השלטים שברחובות. בבית־הספר הצטיין בלימודיו. הוא אף כתב שירים שזכו לשבחי המשורר והממשל הידוע, אליעזר שטיינבארג, שהיה ידיד המשפחה.

תלמידי בית־הספר, בו למד אריה, היו ברובם חברים לתנועת הנוער הציוני, ואף אריה הצטרף, בהיותו בן 14, לתנועה זו. ואולם חינוכו, נטייתו הטבעית והתפתחותו האישית מביאים אותו, לאחר זמן קצר, לשורות „דרור". אחד מחניכיו־חבריו מספר: „דרור" ברומניה היתה תנועת־נוער המורכבת כמעט כולה מילדים עמלים, נערים שהחלו לעבוד מילדותם, ומושג העבודה והניצול לא נודעו להם מתוך לימודים עיוניים ומפי מדריכים, כי מבשרם חוזהו. לא כן אריה, שהיה בן למשפחה אמידה, תלמיד גימנסיה, שהצטרף לתנועת הנוער הציוני ותפס בה עמדה מרכזית. והנה, לאחר תקופת חברות בתנועה זו, החליט לנטוש את נוער־הזהב ולהתקבר אל הנערים העובדים ובני דלת־העם. היתה זו הצטרפות מתוך הכרה אל תנועה מגשימה, התובעת ויתורים וקרבות אישיים. ואכן, בתנועת „דרור" מצא אריה את ביתו הרוחני והתנועתי."

עד מהרה נהיה אריה אחד החברים המרכזיים בתנועה. ביתו משמש בית-ועד ל„דרור“, שהיתה ליגאלית למחצה, בתנאי משטר הדיכוי של רומניה הפאשיסטית, בערב המלחמה. תוך כדי לימודיו הוא נעשה מדריך, מבקר במשכנות העוני, בכפרים ובעיירות. עם סיום חוק לימודיו בגימנסיה, הוא עומד בפני הברירה: המשך הלימודים או יציאה לקיבוץ הכשרה. הוא נרשם תחילה כתלמיד באוניברסיטה, בפולטה הפילוסופית, אך בלבו כבר גמלה ההחלטה, והוא יוצא להכשרה. ההכשרה באותם הימים משותפת ל„הבונים-נצח“ ול„דרור“, — שתי תנועות השונות בהרכבן החברתי ובדרך חינוכן: „אריסטוקרטיה“ לעומת „עמך“, מזרח ומערב. ואריה נעשה לגשר הטבעי בין הקצוות, המקרב רחוקים.

קירבת-נפש שררה בין אריה לבין אחיו אליעזר, הצעיר ממנו בשנתיים, אשר אף הוא נתברך בכשרונות וחונן ברוח תנועת-הפועלים. לימים, משעלה אריה לארץ, כתב לו אליעזר: „אמא — דמעות נקשרו בעיניה כשקראה במכתבך, שהנך פועל פשוט, ואילו אני — שחק לבי בקרבי מרוב אושר, שזכית“. אך אליעזר לא זכה; הוא טבע עם מעפילי „מפקורי“, בט"ו באב תש"ד.

1939, — השנה הראשונה למלחמת-העולם. נתקדרו שמיה של יהדות רומניה. הורי אריה מאיצים בו לצאת מעמק-הבכא ולעלות ארצה. דרכי העליה החלוצית נשמו, ואריה נרשם לעליה כתלמיד האוניברסיטה העברית בירושלים. לא על-גקלה גמר בלבד לעזוב את הגולה והתנועה בעצם מצוקתה, אך צו ההגשמה הכריע. ובשמחת-תורה של שנת ת"ש נוטש אריה את הגולה, על-מנת לא לשוב אליה לעולם.

ראשית דרכו בארץ

בן תשע-עשרה וחצי היה אריה בעלותו ארצה. זה לא מכבר סיים חוק לימודיו בגימנסיה. הוא עולה כסטודנט, אך מאבק פנימי קשה מתחולל בקרבו, זו ההתנגדות בין הרצון ללמוד, לרכוש דעת, לבין צו ההגשמה העצמית. מצד אחד, נוהה לבו אחרי המקצוע שבחר לו — פילוסופיה, מקצוע מופשט, לימוד לשמו, כמיהה יהודית עתיקת-ימין ללמדנות. אך מאידך חזקות בו הרגשת החובה כלפי התנועה שמתוכה עלה, האחריות בפני „דור של חניכים“, הכרת ההכרח בשויון עם חבריו בקיבוץ, לפי שעוד בדרך, באניה, החליט אריה ללכת לקיבוץ. „היינו כולנו חברים טובים בחו"ל, אבל המצב החמרי של כל אחד מאתנו שונה היה. אמרנו, כי כאן, בארץ, נחיה כולנו חיים של שויון. והלא אחד היסודות העיקריים של השויון הוא שאיש אינו נהנה משום פריבילגיות מן החוץ, והוא מוותר על האפשרויות המזומנות לו בזכותם של הורים, קרובים, מכירים, וכדומה. כן לא ראיתי עצמי רשאי להתעלם ממצב קיבוצנו, הנרתם עתה למעשי בראשית. לא יכולתי לומר לחברים: אתם — תבנו, ואני — ארכוש לי בינתיים דעת“... „ההסברות טובות הן לחבר היחיד, ואולם תנועה — דורשת מעשים“.

אכן, מעשים דורשת התנועה, ואריה איש-תנועה היה. ואף ש"מקצועו" מוכיח, לכאורה, מה רחוק היה ממעשים, ועד מה רבה היתה נהייתו הטבעית למחקר ולמחשבה עיונית, הנה בתוקף היותו איש-תנועה, הוא פונה למעשים. ומאז טבועה כל דרכו של אריה בחותם זה של היותו איש-תנועה. צו התנועה מפעם בו תמיד. התנועה והקיבוץ — קריטריון עליון הם לכל מעשיו. ואין זו דרך שהוא כופה אותה על עצמו מתוך הכרה חיצונית, אדרבא, הוא שלם עמה מתוך הרמוניה נפשית עמוקה ההולכת וגוברת עם הזמן. אריה מצטרף לקיבוץ המאוחד, לשוב החדש ההולך ונבנה ביערות הכרמל — הוא בית-אורן. "כל חיינו, כאן, מלאים תסיסה. הסביבה הנוף הטבעיים הם מן היפים ביותר בארץ. הר וים, יער וסלע התמוגו כאן יחדיו. קשה לתאר את היופי במלים, ביחוד עכשיו, באביב, כשהכל ירוק ופורח, ולפנינו גולים קראות, המפתיעים גם אותנו, שהסכנו אל יערות רומניה הגדולים!".

יערות הכרמל בעת ההיא — מקום הררי ונידח היו. סביב — סלעים, אילנות וסבכי שיחים. הדרכים בו משובשות בימות הגשמים, ואף בימים "כתיקונם" היו נוסעים עוברים בו בשיירה. הבדידות גדולה, וההרגשה האופפת אותך כאן היא של אפסות האדם לעומת איתני הטבע. אריה חי בכל נפשו את עלילת ההתנחלות של הקבוצה: הקמת המחנה, ביצורו, הכשרת הקרקע, הנטיעה הראשונה, סלילת כביש. כאן פעלה הבורת צעירים שוקקת חיים, המתלבטת בקשיים מרובים. משק — עוד אין, כסף — אין, החברים דרים באוהלים ובצריף ארוך. כל רוח מפילה את האוהלים, כל גשם — שוטפם. כנגד זאת מים אין. חדר האוכל — אורנה ערבית לשעבר, המטבח — תחת פיפת השמים. חשמל אין, וגם נפט לא תמיד מצוי. הסביבה עוינת, והעבודה נעשית בליווי שמירה מתמדת. אך לעומת כל אלה פועמת כאן חדנת-יצירה, התחושה הנפלאה כי במו ידינו חוללנו את הדבר. כל התקדמות חדורה תחושת נצחון.

יום-יום מטפסים החברים ועולים להכשיר את הקרקע סביב הגבעה שעליה עתידה לקום הנקודה. העבודה קשה ומפרכת. עוקרים סלע, מנפצים אותו, אוספים את האבנים ובונים קירות, טיראסות. בצהריים משרך דרכו ועולה במעלה ההר המור עמוס אוכל. משום התלילות נופלת מחצית האוכל בדרך, ומגיעה אלינו במצב שאינו מעורר תיאבון כל עיקר. אך החבריא מתכנסים בצל העץ, חומדים לצון ומקבלים ברוח בדוחה את התקלה הצפויה. שפעת נעורים, כוח ואמונה. ואריה עמם. תחילה הוא מתבודד, מכונס בעצמו, עם ספריו והגיגיו. אך, מיום ליום הוא נמשך אל מעגל החיים ומשתלב בהם. העבודה, השירה, ה"הורה", הנוף, הקשיים, חובת המשימה — כל אלה קושרים את נפשו אל המקום, החברה, הקיבוץ. יוצאים לעבודה בהרי יגור. אנו סוללים שבילים בהרים — עבודת-חוץ אצל ממשלת-המנדט. העבודה נעשית בקבלנות, והיא קשה עד מאוד, אולם זהו מקור פרנסתנו היחיד בעת ההיא. אנו גרים באוהלים, ביגור, ורק אחת לשבוע או לשבועיים

מגיעים הביתה. יום יום עולים אנו בהר, כשלושת רבעי־שעה עד למקום העבודה, כאן עובדים עד שעת חשכה, כמעט בלי הפסקה, כדי להביא הביתה את שכר יום־העבודה, 20 גרוש לאיש. והעובדים — קבוצה קטנה של חברים, שאריה אחראי לה. כמה מרץ ומחשבה הוא משקיע, למען הגדל את ההכנסה בעוד פרוטות מספר. ותוך כדי כך הוא מתבונן ולומד מן הספרים ומן החיים סביב. „תחילה לא הבנתי כיצד אפשרי הדבר, כי בקיבוץ־ענק, כיגור, אשר בו כל אדם הוא אולי אך, מיספר, יהיה הקשר אל הבית כה אמיץ. אך בראותי את המשק, את היומה התוססת, המנחיה אותי, המבקשת לבנותו במחשבה תחילה שיוכל לקיים 2000 נפש, התחלתי להבין שמפעל כזה עשוי לקשור ולהלהיב את בוניו“. ואריה בעשה פועל בכל רמ"ח אבריו. הוא סולד מאריסטוקרטיזם, גם בהתגלותו בלבוש פועלי.

אריה נכנס לפני ולפנים של חיי הקבוצה והופך להיות אחד הפעילים בה. „אצלנו יורד זה כמה ימים גשם, ללא הפוגות. החבריא יושבים באוהלים ובצריפים ועוסקים בתורה. אנו מתכוננים לירח־הלימודים שיתחיל ביום שישי. תכניתנו: א. תנועת העבודה בארץ; ב. הקיבוץ ובעיותיו; ג. המלהמה ותנועת־הפועלים. כל המרצים הם מבחוץ. אנו מחכים ל„גדולים“ שלנו (טבנקין, אידלסון, חומה). בקיבוצנו פועלים 5 חוגים של עבודה עצמית: 1. לשאלות פוליטיות; 2. לספרות; 3. לבעיות אקטואליות בקיבוץ; 4. לידיעת הארץ; 5. חוג בידיש לחברים שטרם למדו שפה זו“.

ואריה, על אף היותו מוקסם מן הסביבה, מהנוף, מן החיים התוססים, אין נקה בו חוש הבקורת. והבקורת מרה ונוקבת. „מ־120 חברים הנמצאים עכשיו כאן (65 חברים נמצאים עדיין במגדאל), רק 74 משתתפים בפעולה תרבותית זו. ביחוד מפגרים חברי העליה הפולנית. פעמים, כשרואה אני אנשים אלה, על אפקם הצר, המופנה לחיי יום־יום, אשר כל תכנם אך העבודה, האכילה והשינה — יש לי הרגשה שהנה הולך ונוצר כאן טיפוס של איפר שדוגמתו אנו מכירים בחו"ל, אשר שריריו אמנם חזקים הם, אך רוחו, שכלו ותרבותו עומדים בשפל המדרגה“. ואריה, לבו דואב על חוסר הפעילות, חוסר המעוף התנועתי של החברים.

בתנועה בירושלים

בית־אורן בימים ההם — אחד ממפעליה של הבחרות הסוציאליסטית, משמרתה הצעירה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל, תנועה שהקיפה מאות חברים, והניחה את היסוד ל־3 ישובים של הקיבוץ המאוחד. חברי בית־אורן, מפעלה הצעיר ביותר של הבחרות, נשאו במידה ניכרת בעול התנועה. הקבוצה היתה שולחת בקביעות חברים לריכוז הפעולה בתל־אביב, חיפה וכן במרכז התנועה. והנה הגיע גם תורו של אריה. בשנת 1940, בטרם מלאה שנה להיותו בארץ, נקרא אריה לצאת להדרכה ולריכוז הפעולה בסניף ירושלים.

נוף הבחרות הירושלמית — נערים ונערות משכונות העוני, נערים עובדים, ברובם מיוצאי עדות המזרח. והנה מופיע ביניהם אריה, צעיר בן 20, אירופי, אינטליגנט. לא עובר זמן רב והוא כובש את לב הנוער הזה. והשליחות אז — תנאיה גרועים שבגרועים: חדר קטן ורעוע, לחם צר, השליח צריך להרוויח מחיתו, ואריה יוצא יום יום לעבודת הכביש, ואת השעות שלאחר העבודה הוא מקדיש לתנועה: סמינריונים, פגישות, שיחות אישיות, מחנות, טיולים. אריה משתתף בחיי הסניף בכל לבו. עצם הופעתו, הליכותו, פשטותו, יושרו ורצינותו משכנעים וכובשים את הנערים. אחת מחניכותיו מספרת: „גאים היינו על שליחנו זה. הוא היה לנו דוגמה חיה, שנסכה אומץ בלב הבחורים העובדים, העלתה אותם ונתנה טעם לחייהם“.

אריה חושף בפני הנערים והנערות את בעיות החיים וההרי, מרחיב את אופקיהם. באחד הטיולים הוא מעלה בפניהם את בעית היחסים בינו לבינה. עולם חדש של אהבה טהורה, ללא כפייה, ללא חשבון, מתגלה בפניהם. דברים שאסור כביכול להעלות על שפתים — מתבהרים והולכים. נרקמים יחסים חדשים, נוצר הני חדש. ולתוך ההני המתחדש והולך מחדיר אריה את רעיון ההכרה הפועלית, גאנת האיש העובד, עצמאותו. הרגשת היצירה המפעמת אותו, כוחה של התבונה הנרתמת למשימה בצוותא. הוא משוחח אתם על סוציאליזם, מאיר את חייהם ואת בעיותיהם היומיומיים באור התיאוריה, משלב את הבעיה האישית, שכל אחד ואחד מתלבט בה, בבעיה רחבה יותר, כלל-אנושית, ואף מראה על הפתרון, המוצא, הדרך. ומהדרך הכללית, הכלל-אנושית, חזרה — לפתרון הבעיה האישית. לא תיאוריה בלבד, אלא מעשה, שילוב ההלכה והמעשה, פתרון כללי ופתרון אישי, הוראת דרך לכל, דרך ההגשמה העצמית.

אריה מקים ומטפח את גרעין הבחרות בירושלים, שנצטרף, לאחר זמן, לבית-אורן.

בצבא ובשליחות לגולה

הימים ימי המלחמה בצורך. הישוב נאבק על זכותו להילחם בנאצים, כיהודים, כחטיבה לאומית נפרדת. התנועה הקיבוצית קוראת לחבריה להתגייס, וגל של התנדבות עובר את ישוביה. גם אריה בין המתנדבים. הוא, שליח הקיבוץ בתנועת הבחרות הסוציאליסטית בירושלים, התובע מחניכיו להתגייס, עליו תחילה להגשים תביעה זאת בעצמו. על אף סלידתו הרבה מגינוני צבאיות, מוכרח הוא לצאת למקום שם „שומעים את הולם השעה“ למקום שם „מתחוללת הסערה“. אין הוא הרפתקן, אינו שש לקרב. אולם צו השעה הוא. „מה לעשות, אם המציאות המרה מוציאה אותנו ממסלול חיינו, השלווים והשקטים, ואינה מניחה לנו לחלום ולהזות?...“

שנתיים ימים משרת אריה בצבא הבריטי. תרגול ושמירה, שעמום ובטלה, ותוחלת-שוא למעשים של ממש. עתים הוא נמצא בריחוק מקום מן הבית, ללא

אפשרות של ביקור, ועתים — קרוב יותר. באותה תקופה נקשרת נפשו בנפש של יפה, חברתו־לחיים בעתיד. בנייהם מתקמת עלילת אהבה גדולה. התכתבות, פגישות חסופות, וחניה עמוקה ההולכת וכובשת אותו כולו.

הוא מתאקלם בצבא בפחות קשיים מאשר דימה. הפלוגה מורכבת מחברי משקים, הני קיבוצי מתרסק בה. „כאן, בצבא, נוכחתי לדעת, שאמנם הצלחנו ליצור בקיבוצים טיפוס אנושי אחר, חדש“. מסביב חיי צבא וקסרקטין, הרחק מכל אהובי־נפשו של אדם, ועל כן שוררים כאן יאוש, שכרות, אכזבן צלם האדם. ואילו בפלוגה — אחרת; פועמים בה חיי הברה וגם חיי תנועה, אף שגם כאן מן הנמנע הוא לעמוד כליל בפני השפעת הסביבה. אריה אינו מסתגל לכך, כי אם נעשה חייל מתוך הכרה, מתוך רצון לשרת, למלא שליחות. הנה הוא לומד להחזיק רובה, פידון, מסתער בצעקה פרועה על הגולם, ודוקר ודוקר. מרגיש הוא איך מתעוררת בו החיה, וכולו נחרד. אולם אדם היוצא לקרב צריך לדעת גם זאת, „אם גם מחייב הדבר לעקור מקרבנו משהו שניטע והושרש בנו בכוח חינוך של דורות“. ואריה הוא חייל טוב. אולם אף לרגע אין המדים מעבירים אותו על דעתו, אף לרגע אין הוא שוכח כי תפקיד הוא זה, אחד התפקידים, אחת השליחות של כוח עברי, של המעשה החלוצי. וכשהברתו מגיעה למחשבה להתגייס אף היא לצבא, הוא כותב לה: „אם להתגייס — אזי לא למעשה חד־פעמי, אלא לסדר־חיים מגויס, לכל אשר יידרש, לסדר־חיים קיבוצי“. כך רואה אריה את גיוסו — כגיוס לכל החיים, ואת איש הקיבוץ — כמגויס כל ימיו, בכל אתר ואתר, בבית ובחוץ, בחיי יום־יום וברגע המכריע. „סדר־חיים מגויס!“ ואין להבדיל בין שליחות לשליחות, אין מוקדם ומאוחר: לא המקום בו אתה עומד הוא הקובע, אלא הרצון, הכוונה, המתח הפנימי, הנכונות. אין יתרון לצבא על העבודה, לשליחות — על המעשה היומיומי. קדושת המעשה — בכוונה, ברצון המושקע, בטוהר המעשה ולהטו. בהיותו מרוחק מהבית הוא מלא געגועים ואף קנאה בחבריו שבבית. בשעת ביקור הוא מתפעל ואף חרד: „איך אראָה בעיני חברי, כשאחזור מן הצבא?!“ הם בינתיים בנו, יצרו, ואילו הוא היה רחוק, ולא לקח חלק ביצירה המשותפת.

והחיים בצבא קשים. עתים הוא נופל מעייפות — שמירה ממושכת, ביום ובלילה, ועתים — שעמום וחוסר מעשה, ובסיכום — הרגשה של בזבוז זמן. „גם כאן אינך עש את הולם השעה שאנו חיים בה, אינך חי את המתרחש שם, במקום שמתחוללת כעת הסערה האיומה של הרס וחורבן, אינך מרגיש שהמאבק הוא מאבק לחיים או למוות של כולנו, שלי, שלך, שלנו. גם כאן עומדים במרכז חיינו הפנימיים כל הענינים הקטנים היומיומיים. מה צר עדיין אופקנו, ומה מוגבלת יכולתנו לחיות את מה שאינו מתרחש בסביבתנו הבלתי־אמצעית“. אריה מנסה להתגבר על כל אלה. הוא שומר על קשרו עם התנועה, עם הסניף, עם הבית, עם החברים, ומעל לכל הוא מנצל את זמנו, קוצבו בקפדנות, לפי לוח־זמנים. הוא קורא ולומד, קורא

ביסודיות ספרות סוציאליסטית, לומד אנגלית, מתעמק בברנר ומתמסר לקריאת רומאן רולאן. בואן כריסטוף וב"הנפש הקסומה" הוא מוצא הד לשאיפותיו, לבטיו, אהבתו. קשריו אל יפה הולכים ומעמיקים. היא, אשר תוך מלחמה פנימית עזה עזבה בית-הורים, סביבה אדוקה, ויצאה את צפת, לחפש חי דרור, עדיין מוסיפה היא להתלבט, גם לאחר מנעה הראשון עם הקיבוץ. שניהם אנשים יפים, שלמים וגאים. ברצונם לבנות חיים שלמים, בלי חוץ וללא ויתור, מתוך שמירה על האישיות, על החרות הפנימית. מתוך צעידה בצוואת אריה מצטט במכתבו את "הנפש הקסומה" לרומאן רולאן: "אי אפשר לחיות בלי קשר ואהבת-גומלין, ואי אפשר גם לוותר על החרות והעמידה ברשות עצמו. שתיהן, האהבה והחרות, קדושתן שנה. כזו כן זו דרושות הן לנו כאויר לנשימה, וכיצד נשלים ביניהן? אומרים לך, כי צריך להקריב קרבן! אם קרבן אין כאן — אהבה אין כאן... אך הרי תמיד אותם המסוגלים יותר מכל לאהבה — כמהים יותר מכל להיות בני-חורין ועומדים ברשות עצמם, משום שהכל עו בפשם, ואם יקריבו לאהבתם את עצמיותם, ירגישו עצמם נעלבים גם מאהבתם גופא, כאילו הם ממיטים חרפה על האהבה". ואריה ממשיך ומפרש: "להישאר אדם חפשי, העושה את דרכו בחיים בעקביות ובשלמות פנימית, תוך שמירה על עצמאות רוחנית — בזה ראיתי תמיד עיקר מטרתי. כמובן, שאין כל סתירה בין זה ובין קשר והבנה הדדית של שני אנשים, הרואים את הקשר ביניהם כהשלמה הדדית, ולא כהתבטלות הדדית. דווקא קשר כזה, השומר על ערכיו העצמיים של כל אחד, עשוי להוסיף תוכן לחייהם המשותפים, להעלות אותם לחניה מתמדת ומתחדשת של חברות יוצרת". אריה חרד לצלם איש-הקיבוץ שבו, לדרכו התנועתית הקיבוצית. "הדבר שאני חרד לו מכל — הוא שמירת דמות האדם, בכל מסיבות החיים. אני בו לאלה אשר שבוע לאחר כניסתם לחדר-משפחה הופכים את עורם ומהווים משפחות בעל-ביתיות קטנוניות, — ולכל אלה אשר עקב חיי משפחתם הופכים למחוסרי אופי". "להתכחש לעצמי — לכך אני מסוגל פחות מלכל דבר אחר". "עלי לחיות באורה אמיתי, טבעי, משהרר מכל משפט קדום, ובהכרה מדעית של התליכי החיים. בלעדי קן זה של הגשמה עצמית, הייתי רואה את עצמי כיצור אשר אין לו כל תוכן בחיים". והוא מאמין בהרמוניה, "לא הרמוניה של הנוגשים, או של אלה המבטלים את רצונם כשהשקר מחפה עליו, אלא הרמוניה הנוצרת עקב רצון חפשי של שני אישים, ללא ביטול עצמי וללא ויתור, כי אם פרי תולדה של התפתחות פנימית המודרכת על-ידי בקשת האמת והיופי שבחיים ועל-ידי האהבה הקושרת את השנים". ההתלבטות רבה, והמאבק קשה וממושך, ולבסוף, לאחר כמעט שנתיים של קשרים קרובים נוצרת ההרמוניה השלמה: יפה מחליטה להצטרף לבית-אורן.

יש פגישות. פגישה עם חברים, ביקור מפעם לפעם בבית, פגישות מרכז הבהרות הסוציאליסטית, ופגישת מגויסים: המגע הקרוב והחם של חבורה קטנה — מן הצבא

והפלמ"ח, ומשליחי התנועה. ותוכן הפגישה: טיול בחורשות, המטע המשותף, ובערב — "הורה". המעגל מתלקח, הזרועות משתלבות, ותחושת שותפות עמוקה כובשת אותך, ורצון עז לתת הכל, כל אשר בקרבך, "לשרוף את הכל באש הריקוד"...

לתת הכל! ב־22 ביולי 1942 הוא כותב: "גברו געגועי אל הורי ואחי. לילה לילה הם ניצבים לעיני, פוקדים אותי בחלומי. אבי, אמי... מה גורלם ומה חייהם בימים ובלילות האלה?". והנה באים אליו חברים ומספרים לו על חלום המתרקם, על חוץ של עזרה, של הקרבה, של נתינת הכל למען אחים בגולה. וכבר בשלב הראשון מודיע אריה על התנדבותו. אך הדבר נשאר עדיין בגדר חלום. אף כאן התלבטות, חיפוש דרך, בקורת עצמית. "הנה מתגייסים רבים לפלוגות-המוות. ולמה לא תלך גם אתה? לעת־עתה הנך דוחה זאת מטעמים עקרוניים, חוסר יחידות עבריות וכו', ואילו בתת־ההכרה פועלים ודאי גם טעמים אחרים..."

בשנת 1943 יורדת הפלוגה מצרימה. מסביב — זרות ובדידות. אריה מתחיל להבין לרוח החייל האוסטרלי או האנגלי, הנמצא הרחק מביתו ומאהובתו, נכרי ובודד, ומשכיח געגועיו בכוס. הוא מתהלך ברחובות קאהיר ורואה את העוני, הוזהמה, השחיתות, הניצול המחפיר.

ויש גם פגישה עם חברים ועם יהודים מחילות אחרים. הנה מתגלה הנשמה היהודית בקרב החיילים יוצאי אנגליה ודרום־אפריקה, ולב יהודי חם להם, והם צמאים לדעת אם יש ממש בציונות, ואם קום יקום ביום מהימים החלום הנכסף.

בכל השנים הללו חי אריה במסגרת פלוגתו, כחייל עברי, כאיש קיבוץ הממלא שליחות — עד בוא היום בו נקרא לשליחותו הגדולה, אל אחים בנכר.

ופרשת הצניחה והשליחות ברומניה — הרי היא כתובה בספרו "בכף", פרשה אפית זו נכתבה בצורה פשוטה, אפורה, כמעט די־דוחשבון. ואף־על־פי־כן זהו דף מזהיר לעמידת־קוממיות עברית, אמונים ומסירות־נפש, דף של כבוד וגאון שיירשם לתהילה בדברי ימי העם החוזר למכורתו.

ב ב י ת

משנשתחרר מהשבוי וחזר ארצה משליחותו ברומניה, ביקש אריה לשבת "במנוחה" בבית, לשקוע בחיי העבודה והמשק. הוא עבד תחילה במטעים, ואחר — בלול. הפעילות היחידה, שהשתתף בה מחוץ לבית, היתה עבודתו בלשכת־הקשר הרומנית. חלק מחניכיו עלו ואף הצטרפו מקץ זמן לבית־אורן.

בעת ההיא היה המצב בבית־אורן קשה. בעיות היסוד של קרקע ומים — לא נמצא להן פתרון. היאוש והדכאון גררו אחריהם עזיבות מרובות. מאידך, גיבעו על רקע זה פרצות רציניות בתחום השויון. גדלה הרדיפה אחרי חיים קלים יותר. אריה היה אחד מן העומדים בפרץ, והריהו מחפש דרכים להעלאה כללית של רמת־החיים.

הוא משתתף בדיונים, מציע הצעות, מעורר ותובע להחזיק מעמד עד יעבור זעם. אריה עבד בעבודות שונות ומילא תפקידים שונים, ובכולם שיקע עצמו בכל מאודו. אחרי יום-עבודתו בענף המשקי הוא משמש מסדרה-עבודה. לאחר זמן נבחר כמזכיר המשק. אך על אף העומס הרב, אין אריה מסתפק בכך. הוא מרגיש בעצמו כוחות למכביר, ועזר רצונו לשרת עוד את משקו וחבריו. הוא מציע עצמו כמזכיר, כמרכז-המשק, וכמסדר-עבודה גם יחד, וזמן-מה הוא ממלא שלושת התפקידים האלה כאחד.

אוקטובר 1945. המעפילים משוחררים בכוח מעתלית. בית-אורן מוקפת צבא בריטי. אנו מוציאים נשקנו ממחבואנו ותופסים עמדות. בדרך נהרג אנגלי אחד, ושני נפצעו. אריה יוצא עם חברים מספר להושטת עזרה ראשונה, והוא נתפס ונכלא, הוא — אשר צנח כקפיטן בריטי, ועשה לשחרורם של לוחמים אנגלים מהשבי הנאצי-רומני.

ימי מלחמת השחרור. אריה רכז-עבודה, מסדר חברים לעבודה בביצורים, בחיפה. יצחק יורמן, חברו וחניכו של אריה, נופל. מתעורר גל של התנגדות להמשך העבודה הזאת. אולם רוב החברים מבינים כי עתה, לאחר שיורמן נרצח, שוב אין לנטוש את העמדה הזאת. אריה, ועמו דב ברגר (הררי), — שניהם חברי מזכירות-המשק, — מחליטים כי יש להמשיך בעבודה. וראשונים יוצאים אליה חברי המזכירות עצמם.

נסתיימה המלחמה. נפתרות והולכות בעיות הקרקע והמים. אבל נשארנו בבית-אורן מתיר-מעט, 75 חבר. לאחר טיפול ממושך, עם הפילוג בקיבוץ המאוחד, מצטרפים אלינו, חברי מעגן. הם — חניכי תנועה אחרת, יוצאי ארץ אחרת. לא קל המיזוג. ואריה מהווה חוליה מקשרת. הוא מכיר את החברים עוד מימי ההכשרה ברומניה וכבר אז כבש את לבם. על אף שוני התנועה ושוני ההוי והתפיסה. הדרו נעשה מקום מפגש. יחדיו מתכננים החברים את פיתוח המשק, הקמת ענפים חדשים, הרחבה וציאה למרחב. ניתוספה ידיעה רבה, נסיון חקלאי גדול, מרץ ורצון. ואריה מפעיל, מתכנן ומתווה קיום לעתיד.

זמן קצר לפני כן משתתף אריה בסמינריון-העבודה, בעין-חרוד. הוא הוזר לספסל-הלימודים ומרווה את צמאונו, כי רב. מיד מתברר כי נכזנו לו עתידות בתחום המדע המשקי. לא עובר זמן רב, ואריה נדרש לבוא לריכוז הסמינר והנהלתו. במשך שלוש שנים ריכז אריה את סמינר-העבודה. חבריו וחניכיו מעידים על כשרו הרב, על תכונותיו, ועל עבודתו הפוריה. גם בשנים אלה לא היה רחוק מביתו. היה מבקר מדי שבוע, משתתף באסיפה, וחי את בעיות המשק. משחזר הביתה, אסר מלחמה על טיהור המשק הקיבוצי מנגע העבודה השכירה. אריה היה קיצוני בענין זה, הציע שיטות-יעול, ארגון מעולה יותר, שמירה על פרוין העבודה, וכו'. ממסיבת הפרידה בסמינר-העבודה בעין-חרוד יצא לעצרת הזכרון, במעגן, לחלוק כבוד לחברו, הצנחן פרץ גולדשטיין, ונפל בנופלים, בהתחולל האסון.

בסמיגר העבודה

בשנת 1950 נשלח אריה ע"י משקו כתלמיד בקורס למרכזי-משק בסמיגריון-העבודה של הקיבוץ המאוחד בעין-חרוד. כבר אז התבלט בכשרונותיו וברוחב תפישתו המשקית, אשר לאחר מכן, באו לידי ביטוי מושלם יותר, כשפעל כמרכז ומדריך בסמיגריון.

בשנת 1952 צורף אריה להנהלת סמיגריון העבודה, והשתתף בריכוז המתורגמים למרכזי-משק באותה שנה ובשנים שלאחריה. חברו לעבודה בריכוז הסמיגר, עמנואל ביחובסקי, מספר:

מרבית זמנו הקדיש אריה לעיבוד הרצאותיו על תכנון המשק הקיבוצי. הרצאות אלו היוו ציר מרכזי בעבודת הקורסים למרכזי-משק. מיספר שעות-ההרצאה שהוקדשו לנושא זה הגיע ל-100.

עם סיום מחזור ד' (1953), אריה יזם, ערך והוציא לאור את הספר „נתונים לתכנון המשק הקיבוצי“, ספר המשמש את ישובי הקיבוץ כחומר מוסמך ומכווין ממדרגה ראשונה. לתכנון המשק, תוך השוואה ובדיקת מצב השרותים והענפים. נוסף לכך השתתף אריה בהכוונת הסמיגריון ובריכוזו. היו לו הנתונים האישיים שסייעו לו להקיף את כל שטחי הפעולות של הסמיגריון. היתה לו הבנה יסודית והתמצאות במדעי הטבע, הכלכלה וההומניסטיקה כאחד. הוא שלט בשפה האנגלית, הצרפתית והגרמנית — ותוך עבודתו בסמיגר למד רוסית והגיע ליכולת קריאה חופשית בספרות המקצועית בשפה זו. היה לו הכשרון לעבד את הנושא שבהר, תוך שימוש רבי-צדדי ורחב בחומר הקשור בכך.

רב היה תפקידו של אריה בפיתוח התכנון, כמקצוע עיוני, וביציקת הדפוסים הראשונים של הקנייתו כנושא לימודי. הוא השכיל לכונן את הענף, שהיה טכני ביסודו, על בסיס אידיאולוגי רחב, וידע לשמור על הזיקה שבין הנתונים היבשים ובין היסודות הרעיוניים של התנועה. ידע ללוות כל שלב משלבי התכנון בראייה רחבה של גורמי-היסוד והמגמות העיקריות בהתישבותנו. תוך התגברות על הסתירות שמולידה המציאות הקונקרטית ומתן פתרונים ותשובות לבעיות, ללא עקיפת היסודות וללא התפשרות עם סטיות משקיות וחברתיות.

אריה היה איש השלמות הפנימית הגדולה, איש הדבקות הקנאית לערכי היסוד. על אף היותו איש משק, היודע את צרכיו ובעיותיו, — לא הסתגל מעודו לאינטרסים הקוניונקטורליים של השעה, הנוגדים את החזון וערכי-היסוד. במערכה נגד העבודה השכירה במשק הקיבוצי, שאותה ראה כמכשלה למשק וכמסלפת את היסוד המוסרי של החברה הקיבוצית — עמד ללא הת.

בהנחת התכנון, שאותו לימד אריה, מוטעם ההכרח בהעלאה מתמדת של פרויקט העבודה בענפים ובשרותים של המשק הקיבוצי. העבודה היסודית שנעשתה על-ידי, בחקר השרותים ותכנונם, ואשר מצאה את ביטוייה במהדורה הראשונה של

ספר ה"נתונים", הנה נסיון ראשון — בהיקף רחב כזה — לריכוז בעיות ענפי הצריכה והשרותים הכנסתם למסגרת התכנון המשקי, כבעיות המחייבות את טיפולו וטיפולו של המתכנן. תרומתו העיקרית של אריה למדע צעיר זה של תכנון המשק הקיבוצי — היא בהדגשת פעילותו המתכננת, לאו בגדר פועל טכני — צירוף של פעולות חשבוניות וסטטיסטיות, — אלא בראיית התכנון כמכשיר עיקרי להגשמת רעיון ומגמה בבנין משקנו, תוך נאמנות לערכיו ויסודותיו.

הנדאות כי לפניך עומד אדם המכיר את המשק, את ענפיו ובעיותיו על בורים, וכן הידיעה שאתה ניצב בפני איש-תנועה במלוא מובגו החיובי של המושג הזה, היו אחד מסודות הקסם שהילך אריה על תלמידיו בסמינריון.

אריה היה אדם רב-צדדי בסגולותיו ובכשרונותיו, ועם זאת, דווקא השלמות הפנימית המוסרית הגדולה היא שציינה את אופיו. לא היה פער בין הכרתו לבין מעשיו. החל מן הדברים הגדולים ביותר, וכלה בעניני יום-יום הקטנים.

לאחר שנתיים של פעילות בריכוז סמינריון העבודה, למרות הצלחתו הגדולה בתפקידו, למרות העליה שעלה בעבודתו, והאופקים שנפתחו לפניו, חתר בכל עוז לחזור לביתו ולעבודתו. "בני, — נהג לומר, — חייב לראותני בבגדי עבודה, בשובי בערב מן השדה או מן החצר".

אריה עלה מאד תוך תקופת העבודה בסמינריון, והכל חשו בכך. תלמידיו, חבריו ומדריכיו אהבוהו, והיו גאים עליו. ובראותם כיצד נפרשות והולכות כנפי האדם בעליתו — תלו בו תקוותיהם הכמוסות הטובות ביותר.

א ר י ה — א י ש ה ק י ב ו ן

בן 34 היה אריה במותו. בפנקסו נמצא פתק — אולי האחרון — שהכינו, אל-נכון, לקראת אספת המשק הכללית, האחרונה אשר בה השתתף. דובר באספה על בחירתו כגובר. אריה, שהתנגד לכך, רשם, בפתק, לעצמו, את השבון דרכו, מאז באו ארצה, בזה הלשון:

1939	"פקק"
1940	בתנועה בירושלים
1941—44	צבא ושליחות
1944—46	לולן וסדרן-עבודה
1946—47	מדריך נוער, מזכיר-פנים
1948—50	מרכז-המשק
1950	לולן, 9- חדשים מרכז-חינוך
1951—54	סמינר-העבודה

פתק יבש, מלים ספורות הזורעות אור על כל חיי אריה. רבות הספיק בחייו הקצרים. ואתה תוהה — מהו המיוחד את אריה?

אריה היה רחוק מכל הרפתקנות, וחיינו — הרפתקה גדולה; שגא צבאיות — והיה חייל. היה רחוק מגבורה פיסית — והגיע לשיא הגבורה. אולם אריה היה יותר מכן. הגבורה לא היתה בחייו חזיון חד־פעמי. הוא היה איש התנועה, איש הקיבוץ, חייל מתנדב ובעל הכרה בצבא המהפכה היהודית. הוא ביקש להיות אך בורג, והפך גם בורג, גם מכונן. הוא היה אדם בעל מצפון, בעל הגיון, בעל רגש. למראית עין, איש ההגיון היה, אולם בפנימיותו ליהטה אש אמונה ללא מצרים. מראשית דרכו בתנועה, ועד יומו האחרון, הלך מישרים בדרך אשר בה הנחהו מצפוננו. לא היה לגביו מוקדם ומאוחר, חשוב וטפל. כל דבר שנעשה בשרות התנועה, בשם הקיבוץ — מעבודת חציבה ועד צנחנות, מצבא ועד לול, מריכוז־המשק ועד הדרכת־נוער, — הכל היה לו בבחינת עבודת־קודש. כי לא סוג העבודה עיקר, אלא אורח העשיה, היחס, הכננה, היצירה, הבנין, ובכל תחום וענין מחיי הקיבוץ יש אפשרות של יצירה, של יצירת בראשית. ואריה היה אחד מאלה שניתן להם האושר הגדול לחיות חיים שלמים, חיי אמונה, וחתירה ומעש.

אריה היה גאה מאד על היותו איש הקיבוץ. בעיניו היה הקיבוץ — הפסגה ששמנה משקיפה האנושות על המחר, הערובה לעתיד טוב יותר, שלם יותר. הקיבוץ — מנוף, אמצעי ומטרה כאחת — ליתר קליטה, ליתר צדק. זהו הכלי להגשמת הציונות הסוציאליזם. אריה היה איש השלמות, אשר שאף למזיגת ערכי משק ותנועה. מעשי יומ־יום ופרספקטיבה היסטורית; היה אדם הנאבק עם עצמו, עם שגיאותיו, בכנות, בבקורת עצמית, ללא משוא־פנים. הגיע לקיבוץ מתוך הכרה, ולא דווקא מתוך נטיה טבעית. חי בקיבוץ מתוך הכרה, ולא מתוך שיגרה. נאבק על דרכו, ולא תמיד הובן. לא אחת שחה נגד הזרם, אולם האמין אמונה בלתי־מעוררת בהכרחיותו ההיסטורית של הקיבוץ, ואמונה זו שאב כוח להיאבק עם חברים, להתגבר על עזיבות וסטיות ולהאמין בעלייתה המתמדת, האטית, המשולבת לעתים בנסיגות, אך הבטוחה, של החברה הקיבוצית.

מטבעו היה אריה איש הלימודים ההוגניים. אולם תוך כדי עבודה הלך וגדל הענין שגילה במדע־המשק. הלך לסמינר־העבודה כתלמיד, ולאחר זמן לא רב חזר כמורה וכמרכז. ובעבודה זו התגלה. למד ולימד, חידש והוסיף, הדביק כל מי שבא במגע עמו בצמאונו הגדול לדעת. את נסיון העבודה שנצטבר — גיבש ועשה למנוף מחדש לכיוון המציאות.

עתיד גדול היה צפוי לו כאיש־משק קיבוצי, כאיש התיאוריה המשקית הקיבוצית, כמתכנן ומכוון. היה בעליה כאדם וכאיש־קיבוץ. שירת חייו באמצע נפסקה.